

14. YÜZYIL MEVLEVİ ŞAİRLERİNDEN EFLAKÎ DEDE'NİN BİLİNMEYEN İKİ ŞİİRİ

Dr. O. Kemâl TAVUKÇU*

ÖZET

XIV. Yüzyıl Tekke Şiiri'nin, önemli temsilcilerinden biri olan Eflaki Dede'ye asıl şöhretini sağlayan eseri Menâkıbu'l-Ârifin'den başka dört Türkçe gazeli ve iki de Farsça rubaisi vardır.

Eflaki'nin manzumelerine bakıldığında, şairin iyice özümsemiş olduğu Mevlevi kültürünü, sade külfetsiz bir dille muhatabına ulaştırmaktaki başarısı gözlerden kaçmamaktadır.

Eflaki'nin şiirleri Veled Çelebi, Abdülbaki Gölpinarlı ve Feridun Nâfiz Uzluk tarafından yayımlanmıştır. Araştırmacılara, bugün itibarıyla Eflaki'nin eldeki şiirlerinin toplu bir dökümünü verebilmek amacıyla, yazımızın sonuna Uzluk'un yayımlanmış olduğu şiirler de eklenmiştir. Böylece, birinci ve ikincisi ilk kez ilim âleminin istifadesine sunulmak üzere, Eflaki'nin 8 şiiri (ikisi Farsça rubai) bu araştırmanın kapsamına dahil edilmiştir.

Müslüman Türk kültürünün önemli unsurlarından biri olan Mevlevilik, ulaştığı her yere malum hoşgörüsünün yanında güzel sanatların üç önemli dalını, musiki, şiir ve sema'ı götürmüştür. Fakat bugün, artık bir gösteri mesabesine indirilmiş olan sema'ı ayırırsak, herhalde en cezbedici yanı Mevlana (ö. 1273)'da ifadesini bulan hoşgörü temelli düşünce sistemi olmalıdır. Mevlevilik muhtemelen bu hoşgörülü yaklaşımı dolayısıyla, yüzyıllarca, herhangi bir kesintiye uğramaksızın halkın ve devlet ricalinin ilgisine muhatap olmuştur. Mevlana, geçen yüzyıllar boyunca, çevresine bütün dünyadan, hemen her kesimden insanları toplamış, yolu Anadolu'dan geçip herhangi bir şekilde onun manevi kişiliği ile karşılaşanlar yolculuklarının son menziline onun yanı olduğuna karar vermişler. Aşağıda şiirlerinden bahsedeceğimiz şair de bu yolculardan biridir. Ama sonuncusu değil...

* Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi.

XIV. Yüzyıl Tekke Şiiri'nin, önemli temsilcilerinden biri olan Eflaki Dede'nin asıl adı Ahmed Şemseddin Eflâkî el-Ârifi'dir.¹ Buradaki Eflaki ismini müellife astronomi ilmindeki şöhreti; el-Ârifi nisbesi de Ulu Ârif Çelebi (ö. 1320)'ye intisap etmiş olması dolayısıyla verilmiştir.² Eflaki Dede, ayrıca –şairleri dışında- bilinen tek eseri olan Menakıbu'l Ârifin (Ârifler'in Menkabeleri)'de de Hâkî mahlasını kullanmıştır.³ Eflaki'nin ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Ancak *Sultan Veled'i gördüğüne ve 1360'ta öldüğüne göre, 1286-1291 yılları arasında doğduğu tahmin edilebilir.*⁴ Müellif üzerine kapsamlı bir araştırmaya yapmış olan Feridun Nâfiz Uzluk'a göre Deşt-i Kıpçaklı olan Eflaki geldiği Konya'da tahsile başlamış ve burada kalmış;⁵ Anadolu'nun çeşitli yerlerine yaptığı ziyaretlerin dışında, ömrünün çoğunu bu şehirde geçirmiştir. Şairin babasının kimliği konusunda, *vâizlik yapan âlim bir zat*⁶ olması dışında, kat'i bir bilgi yoktur. Zeki Velidi Togan Umumi Türk Tarihine Giriş adlı eserinde *Altın Orda başkenti Saray'da yaşayıp, hanlar nezdinde çok makbul bir şahsiyet olmuş Şemseddin Ahmed* adlı bir şahsın Eflaki'nin babası olabileceğini ifade etmiştir. Sefine-i Mevleviyan müellifi Sakıp Dede (ö. 1735) ise Eflaki'nin babasının Ahi Natur adındaki zat olduğunu ileri sürmüştür. Ancak F. Nâfiz Uzluk bu iki düşüncüyü de kaynaklarıyla birlikte ele almış ve bizzat Eflaki'nin Menakıbu'ndaki kendi ifadeleriyle çürütmüştür.⁷

Mevlana türbesinde mesnevihan olan Eflaki Dede'nin *Menakıbu'*nda kendisine hitaben *Hoca Attar* diye seslenilmesinden hareketle söz konusu eseri Fransızca'ya tercüme eden C. Huart, müellifin attarlık mesleğiyle iştigal ettiğini ifade etmiş, yukarıda bahsettiğim makalesinde Uzluk da aynı görüşü desteklemiştir.⁸

Menakıbu'da Ulu Ârif Çelebi'nin Eflaki'ye *Şeyh Eflaki* diye seslenmesi ve mezartaşındaki övücü ifadeler Eflaki Dede'nin daha yaşadığı dönemde saygın bir mevkie gelmiş olduğunun göstergesidir.⁹ Bu saygınlığında şüphesiz Mevlana ailesine olan yakınlığı ve onlara duymuş olduğu saygının da tesiri vardır.

¹ F. Nâfiz Uzluk, "XIV. Yüzyıl Mevlevî Şairlerinden Eflaki Dede'nin 600. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Ahmet Eflaki Dede", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten 1961, Ankara, 1962, (s. 275-309) s. 276

² Büyük Türk Klâsikleri, Ötügen-Söğüt, İstanbul, 1985, C. 2, s.18

³ Uzluk, agm, s. 276 (Yazarın bu eseri çeşitli yayınevlerince birkaç kez basılmıştır. Biz çalışmamızda "Ariflerin Menkabeleri, Ahmet Eflaki, Çev. Tahsin Yazıcı, MEB Yay., 2. b., İstanbul, 1995, 2 Cilt" künyeli yayından faydalandık)

⁴ Tahsin Yazıcı, "Ahmed Eflaki", DİA, İstanbul, 1989, C. II, s. 62

⁵ Uzluk, agm, s. 278

⁶ Uzluk, agm, s. 309 (dipnot)

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Uzluk, agm, s. 276-278

⁸ Uzluk, agm, s. 280

⁹ Uzluk, agm, s. 281

Sefine-i Mevleviyan müellifi Sakıp Dede'nin ifadesine göre Şeyhi Ulu Arif Çelebi'den tam 41 yıl sonra, Recep ayı sonu 761/15 Haziran 1360'ta vefat eden Eflaki Dede, Mevlana türbesinin doğu tarafında, daha sonra Kadınhanlı Topbaş Hoca adlı bir zata intikal edecek Sipehsalar oğlunun mezarı yanındaki yere defn olunmuştur.¹⁰ Böylece yaşadığı sürece Mevlana'nın manevi tesirinden ve Mevlana ailesinden uzak olmayan Dede, öldükten sonra da bu yakınlığını sürdürmüştür.

Eflaki Dede'nin mevcut birkaç manzumesi dışında bilinen tek eseri Menâkıbu'l-Ârifin'dir. Feridun bin Ahmed'in *Risâle-i Sipehsâlâr der Menâkıb-ı Hazret-i Hüdâvendigâr* adlı eserinden faydalanılarak hazırlanan *Menâkıb*,¹¹ devrin modası uyarınca ve Mevlana'nın tesiriyle Farsça ve mensur olarak kaleme alınmıştır. Eflaki 718/1319 yılında yazmaya başlayıp 754/1353 yılında, 36 sene sonra tamamladığı Menakıbı'nda Mevlana'dan başlayıp kendi dönemine gelinceye kadar yaşamış Mevlevi büyüklerinin hayat hikayelerine ve Mevlevilik hakkında bir takım bilgilere yer vermiştir. Müellif, geniş nüfuz alanları olan bu insanları anlatırken bunların çevresindekilerden de bahsetmiş ve aile fertlerinin isimlerine kadar ayrıntılı bilgiler vermiştir. Bu bakımdan Menâkıbu'l-Ârifin dönemin bilinmeyen (veya az bilinen) birçok şahsiyetinin etrafındaki sis perdesinin açılmasında da önemli bir rol oynamıştır.

Eserin bir diğer önemli noktası da kendilerinden bahsedilen şahısların, ilgi kurularak, şiirlerine yer verilmesidir. Bu sayede Mesnevi'de olmayan beyitlere ulaşmak mümkün olmaktadır. Metnin bu özelliğinden Kanuni Sultan Süleyman dönemi şairlerinden Gelibolulu Sururi (ö. 1562) de istifade etmiş ve Mesnevi'yi yine Farsça olarak şerh ederken Eflaki'nin hadiselerle manzumeler arasında kurduğu bu köprülerden yararlanmıştı.¹²

Feridun Nâfız Uzluk, Eflaki'nin bu üstün taraflarının yanında bir de hatasından bahsetmektedir: Şems-i Tebrizi (ö. 1247)'nin Konya'dan ayrıldığı sırada müellif henüz doğmamışken ve olayın aksini ispat eden bir takım deliller olmasına rağmen, Şems'in öldürülmüş olduğuna şahadet etmesi müellifin bir eksikliği olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³

Eserin bir kısmı kısaltılarak yapılmış 11 adet tercümesi bulunmaktadır.¹⁴ Menakıbu'l-Ârifin Clément Huart tarafından Fransızca'ya tercüme edilmiş, eserin

¹⁰ Uzluk, agm, s. 283

¹¹ "Eflaki, Ahmed Ârifi" mad., Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay.,1979, C. III, s. 4

¹² Uzluk, agm, s. 285

¹³ Uzluk, agm, s. 285

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Uzluk, agm, s. 286-288; Ayrıca bkz. Ahmet Eflaki, age, s. 140-151

Farsça metni de TTK yayınları arasında çıkmıştır.¹⁵ Menâkib'in Türkçe tercümesi yukarıda sözünü ettiğimiz Tahsin Yazıcı'nın çalışmasıdır.

Eflaki'nin bu eserinden başka 4 Türkçe gazeli ve şeyhi Ulu Ârif Çelebi'nin türbesinin kapısı üzerinde bulunan 2 de Farsça rubaisi vardır.¹⁶ F. N. Uzluk, Eflaki'nin bu şiirlerinin toplam 52 mısra tutarında olduğundan bahisle, Mütenebbi Divanı'nı dikkatle okumuş; Mevlana, Sultan Veled ve Ulu Ârif Çelebi'nin tesiri altında yetişmiş bir kişi olarak şairin çok daha geniş bir külliyata, mesela Arapça, Farsça, Türkçe büyük bir divana sahip olması gerektiğini ifade etmektedir.¹⁷ Eldeki bu az sayıda şiire rağmen, Eflaki'nin sanatı hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Bu manzumelere bakıldığında, şairin iyice özümsemiş olduğu Mevlevi kültürünü, neşvesini, sade külfetsiz bir dille, anlatımda herhangi bir kopukluk olmaksızın muhatabına ulaştırmaktaki başarısı gözlerden kaçmamaktadır. Bu yönüyle Eflaki dönemin başarılı şairlerinden biridir.

Eflaki'nin gazelleri ilk kez Veled Çelebi tarafından hazırlanan Divan-ı Türki-i sultan Veled'in sonunda birinci ilave başlığı altında yayımlanmıştır.¹⁸ Bu şiirlerden ikisinde Eflaki mahlası geçmektedir. Bunlardan sonra gelen *Destur* başlığını taşıyan şiirin 6. beytinde *Dede* ifadesine yer verilmiştir.¹⁹ Aynı şiirin son beytinde ise *Veled* ismi geçmektedir.²⁰ Veled Çelebi bu şiirle ilgili verdiği dipnotta "*İşbu manzume dahi Hazret-i Eflakinün olduğu gâyet dikkatli muvâzeneden nümâyân olur. Şu üç manzumenin birinde Mevlânâ'yı, birinde Hazret-i sultan Veled'i, birinde Ulu Ârif Çelebi'yi medh itmiş oluyorlar.*" demektedir.²¹ Şairin *Eflaki* mahlasını kullandığı bir başka şiirinde de yine kendisine aynı şekilde (*Ey dedem*) seslenmesi²² Veled Çelebi'nin bu görüşünü destekleyen bir başka husustur. Eflaki'nin kendisine bu tarzda seslenmesini sebebi de herhalde Mevlevi tarikati içerisinde *Dede* olması ile ilgilidir.²³

Veled Çelebi'nin, eski harflerle yayımladığı bu şiirleri daha sonra Abdülbaki Gölpınarlı²⁴ yeni harflerle neşretmiştir. Eflaki'nin şiirlerinin en son neşri

¹⁵ Manâkib al-Ârifin, (metin), Şams al-dîn Ahmed al Aflâki al-Ârifî, Haz. Tahsin Yazıcı, TTK Yay., 2 Cilt, Ankara, 1976, 1980

¹⁶ Uzluk, agm, s. 289-290

¹⁷ Uzluk, agm, s. 290

¹⁸ Veled Çelebi, Divan-ı Türki-i Sultan Veled, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1341, s. 118-120

¹⁹ *Saîna direm iy Dede şanma dîvi dünyâda*

Nefsi dîvin zabt iden dînde Süleymân olur (Veled Çelebi, age, s. 121)

²⁰ *Her ki bugün Veledde oynayuben yüz süre*

Yohsul ise bay olur bay ise sultan olur (Veled Çelebi, age, s. 121)

²¹ Veled Çelebi, age, s. 122

²² Veled Çelebi, age, s. 119; Uzluk, agm, s. 292, 1. şiir, 5. beyt.

²³ Elimizdeki toplam 8 şiirden ikisinde Eflâki'nin kendisine bu şekilde seslenmesi, şairin aynı zamanda *Dede* mahlasını da kullanmış olabileceğini düşündürmektedir.

²⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlana'dan Sonra Mevlevilik, İstanbul, 1953

Feridun Nâfiz Uzluk tarafından yapılmıştır. Uzluk, araştırmasında, Veled Çelebi neşrinde Eflaki'ye ait olduğu söylenen şiirlerle birlikte şairin daha önce yayımlanmayan bir gazeline yer vermiş, ayrıca ikinci gazelin eksik olan ikinci beytini de tamamlamıştır.²⁵ Yine Uzluk'un bu yazısında Eflaki'ye ait bir gazelin de o dönemde Zirat Bankası Müdürlüğü'nden emekli olmuş Fahri Bey isimli bir zatın *yazmalarla dolu kütüphanesinde* bulunduğundan bahisle söz konusu şiirin yayımlanmasının *dört gözle beklendiği* ifade edilmiştir.²⁶ Ancak, bugüne kadar böyle bir şiir neşredilmemiştir. Araştırmacılara, bugün itibariyle Eflaki'nin eldeki şiirlerinin toplu bir dökümünü verebilmek maksadıyla, yazımızın sonuna Uzluk'un yayımlanmış olduğu şiirler de eklenmiştir. Böylece, birinci ve ikincisi ilk kez ilim âleminin istifadesine sunulmak üzere, Eflaki'nin 8 şiiri (ikisi Farsça rubai) bu araştırmanın kapsamına dahil edilmiştir.

Eflaki'nin, yazımızın konusunu teşkil eden şiirleri Berlin Kraliyet Kütüphanesi'ndeki 890/1485 tarihli bir yazma mecmuada bulunmaktadır. Bu mecmuayı tanıtmaya matuf bir yazımız bundan birkaç yıl önce yayımlanmıştı.²⁷ İçerdiği şairlerin meşrepleri itibariyle daha çok mevlevî şairler antolojisi ismiyle anılabilecek bu mecmuada Eflaki dışında biri Halili'ye;²⁸ diğeri Âşık Paşa'ya²⁹ ait Fûrkat-nâme adlı mesneviler, Hümami'nin Si-nâmesi'nin küçük bir parçası ile Yûnus³⁰, Atayı, Ahmedî, Kaygusuz Abdal, Vefayî, Safayî, Eşrefoğlu, Mirza ve Muhibbî gibi şairlerin 50'ye yakın şiiri bulunmaktadır.

Mecmuada 176b-179a yaprakları arasında bulunan Eflaki'nin şiirlerini Âşık Paşa'nın şiirleri takip etmektedir. Şair bu manzumelerden ilkinde sabr etmenin faziletlerinden, isyankâr olmamaktan, ibadetin öneminden, nefisle mücadele etmekten ve kendisi gibi sâdık bir hizmetçinin Mevlana gibi bir sultan bulacağından bahsetmektedir. Ayrıca bu şiirin 6. beytinde cezâ kelimesinin, "tekdir etmek" şeklinde değil de, gerçek anlamıyla (karşılık) kullanılmış olması tarihi sözlük çalışmalarında bir delil olması bakımından, dikkat çekicidir.

Aşağıya aldığımız ikinci şiir ise bir na't niteliği taşımaktadır. Şair burada Hz. Peygamber'in çeşitli özelliklerinden, ashabından, ailesinden, Kur'ân'dan, Medine ve Mekke şehirlerinden bahsetmektedir.

²⁵ Uzluk, agm, s. 291-295

²⁶ Uzluk, agm, s. 290

²⁷ Orhan Kemâl TAVUKÇU, "*Berlin Kraliyet Kütüphanesi'ndeki Yazma Bir Mecmuaya Dair*", Yedi İklim, S. 48, Mart 1994, s. 68-69

²⁸ Bu metin yüksek lisans tezimizin ana nüshasını oluşturmuştur. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Orhan Kemâl TAVUKÇU, *Halilî, Firkat-nâme (inceleme-metin)*, (Basılmamış yüksek lisans tezi), Atatürk Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1993, LXXIII+208 s.)

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Orhan Kemâl TAVUKÇU, "*Âşık Paşa'nın Bilinmeyen Bazı Gazelleri ve Bir Mesnevisi*", Yedi İklim, S. 62, Mayıs 1995, s. 51-55

³⁰ Yunus adına kayıtlı şiirler, tarafımızdan, kapsamlı bir inceleme ile birlikte, yayıma hazır bir hale getirilmiştir.

Eflâkî fermāyed³¹

fā'îlātün fā'îlātün fā'îlîn

1 Derde şabr iden gönül dermân bulur
Teñriye bir cân viren biñ cân bulur

Müşkil olan işlere şabr eyleyen
Şabrile istediğün âsân bulur

Mihnetc şabr eyleyen Ya'kûb gibi
Âkıbet ol Yûsuf-ı Ken'ân bulur³²

Ma'şiyet küfre çeker zulmânîdür
Tâ'at ehli nûrile îmân bulur

5 Nefsi öldür uyma şeytân mekrinc
Şeytânı terk eyleyen Raḥmân bulur

Eylüğe eylük cezâdur Teñriden
Her cezâ ihsân iden ihsân bulur

Yavuz işden şataşur yavuzluğa
Kıyü kazan yâriçün zindân bulur

Dîn içün dünyâsını terk eyleyen³³
Uçmağa lâyıq olur nızvân bulur

Şıdkile Eflâkî bigi kul olan
Mevlânâ gibi 'aceb sulṭân bulur

³¹ 176b

³² 177a

³³ 177b

Ve lehu

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Muşafānuñ cānına yüzbiñ selām
Hulkına ihsānına yüzbiñ selām
- Türbesine her seher biñ biñ selām
Haccına erkānına yüzbiñ selām
- Ƙamu cānlar cānına Ƙurbān anuñ³⁴
Ƙāline Ƙur'ānına yüzbiñ selām
- Ol me'ānī baħrine biñ āferīn
Ol güher 'ummānına yüzbiñ selām
- 5 Üçyüzonüç mürselün şehensāhı
Ƙamunuñ sulţānına yüzbiñ selām
- Evliyālar Ƙuţbı Aħmeddür yakīn
Enbiyālar ħanına yüzbiñ selām
- Ol tariƘat pīri ma'nā mürşidi
Ol ħaƘıƘat kānına yüzbiñ selām³⁵
- Faħr-ı 'ālem nūr-ı Ādem Muşafā
Cānlaruñ cānına yüzbiñ selām
- Secde Ƙılır nūrına ins ü melek
Hükmine fermānına yüzbiñ selām
- 10 Ol Ħasan Ħüseyn Ħüseynüñ dedesi
Cennetüñ rızvānına yüzbiñ selām
- Ol Medīne şehri[ne] cānlar fedā
Mekke şehristānına yüzbiñ selām

³⁴ 178a

³⁵ 178b

Ol Ebū Bekrî taķı 'Ömmer taķı³⁶
Ĥaydar u 'Osmānına yüzbiñ selām

Dükeli aşhābına her dem selām
Āline etbā'ına yüzbiñ selām

Derdi var Eflākīnūñ dermānı yok
Şāfi'ūñ dermānına yüzbiñ selām

Li-Eflakı³⁷

müfte'ülün fā'ilün müfte'ülün fā'ilün

- 1 Her kime kim bir nefes ışk selām eyledi
Gönli ulaşdı Haka canda makam eyledi
- Sevdi 'ināyet anı buldı hidāyet cānı
Cānını ol 'āşıkın oda harām eyledi
- İşk bigi kīmyā görmedi hiç evliya
'Āşık olan bi-riyā nefsi gulām eyledi
- Ol cihāna gitmege cehd ü cihād itmege
Canları esretmege 'ışkı müdām eyledi
- 5 'İşk nice şerh idem bilemezem ey Dedem
'Āmları hās ider rahmeti 'ām eyledi
- Dār-ı belādur cihān renc ile genci nihān
Yūsufa zindānı 'ışk dār-ı selām eyledi
- Ey nice hām ādemi 'ışk ile buldı demi
Nefse uyan puhteler kendüyi hām eyledi
- Kimsene nefsi zebūn kılmadı ey zü-fünūn
Demüri od kaynadur 'ışk anı rām eyledi

³⁶ 179a

³⁷ Veled Çelebi, age, s. 119; Uzluk, agm, s. 292

‘Işk ile Mūsī kelīm ‘ışk ile İīsī kerīm
‘Işk ile Hak Ahmedi bahr-ı helām eyledi

- 10 Maksūdın Eflākīnün bir nazar ile bugün
Kutb-ı cihān Mevlānā virdi tamām eyledi

Ve lehu eyzan³⁸

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 1 Zihī gözler ki gözler anı gözler
Ana benzer güzel görmedi gözler

Açar yüzün görünür bin surette
Sıfatın fāş ider zātını gizler

Ne kim diler ise kılur cihanda
Kılan hep kendü bizi neye bizler

Bizüm gizli işümüz ana ma‘lüm
Katında āşkäre kamu razlar

- 5 Fidā olsun ana canlar gönüller
Ayacı toprakına kondi yüzler

Anun birliğine bin bin tanukdur
Ana götürdi yüzler nice yüzler

Sözile ‘ālemi düzdi ‘ademden
‘Acebdür kılamaz şerhini gözler

Dükeli kulıdur ol pādşāhın
Sever anı eyüler hem yavuzlar

Çelebi Ārife Eflākī kuldun
Nasīb iltür canı gaybī Oruzlar

³⁸ Veled Çelebi, age, s. 119-120; Uzluk, agm, s. 292-293; Bu şiirin ikinci beyti Veled Çelebi neşrinde yoktur.

müfte'ülün fâ'ilün müfte'ülün fâ'ilün

- 1 Şol Beşeler başesi gönlümi kıldı esîr³⁹
Hükmü revân cânuma kul anunam ol emîr
- Ay (u) güneş âşıkı yer gök anun sâdıki
Görklü sıfatı delîm zâtına yokdur nazîr
- Kürsî vü arş (ü) felek Âdem (ü) hür (ü) melek
Hükmine ferman kamu yalnız oldur kadîr
- Hikmet ile âlemi düzdi gözet bu demi
Kudret ile âdemi kendüzi kıldı hamîr
- 5 İki cihan şâhîdur kamunun Allahîdur
Güneş nûr ol verür ay dahi andan münîr
- Lutfına yokdur 'aded *lem yelid* oldur *ahad*
Kullara andan meded kamuya ol dest-gîr
- Kâdir (ü) sübhânımız hâkim (ü) sultânımız
Kurban ana canımız *kul hüve ni'me 'n-nasîr*
- Ol kamunun canıdur canların îmânıdur
Şöyle kerîm (ü) rahîm şöyle semî' (ü) basîr
- İsî vü Mûsî kelîm oldılar andan hakîm
Ahmedi gör bir selîm geldi beşîr (ü) nezîr

³⁹ Uzluk, agm, s. 294-295. Uzluk'un başlıksız olarak verdiği ve Veled Çelebi neşrinde bulunmayan bu şirden hemen önce, herhangi bir açıklama yapmasızın, şu Farsça beyti kaydetmiştir:

دلم هوای تماشاء بوستان دارد

که بوستان صفت روی بوستان دارد

"Gönlüm, bostanı, bahçeyi seyretme hevesindedir. Çünkü bostan dostların yüzü sıfatındadır."

- 10 Fahr-i cihan Mustafa canlara andan safâ
Her ki bu yolda vefâ kıldı ola şeyh (ü) pîr
- Şeyh etegine yapış maksadına var eriş
Can gözini gör görüş cehl ile kalma darîr
- Dünyeyi sevme sakın gizleme Tanrı hakın
Bunda olursan asîr menzilün ola saîr
- Çelebi Ârîf emîn genc-i revândur yakîn
Ol ganî Hakdan dolu Eflaki kuldur fakîr

Destür⁴⁰

müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün

- 1 Ey ki hezar âferin bu nice sultan olur
Kulu olan kişiler Husrev u Hakan olur
- Ayağınun tozını sürme çeken gözine
Nesne görür gözi kim vâlih ü hayrân olur
- Şerbetinün katresin her kim içer cur'asın
Gönli güher toluben sînesi 'ummân olur
- Sen mâluña tapmagıl köşk ü sarây yapmagıl
Şol çalışub yapığun son ucı vîrân olur
- 5 İşbu şüretdür kamu ol tayıdur bu 'amû
Şartı müselmânlıguñ şıdkile îmân olur
- Saña direm iy Dede şanma dîvi dünyada
Nefsi dîvin zabt iden dînde Süleymân olur
- Beslemegil tenüñi ni'met ü biryânile
Bir gün olur bu tenüñ tamuda biryân olur

⁴⁰ Veled Çelebi, age, s. 121122; Uzluk, agm, s. 295-296;

Țutariseñ buyruğın terk ideğör ayruğın
Țaş u demür mumlayın hükmüñe fermân olur

Bir kişi kim mâl bulur şanma ki devlet bulur
Devleti bulan kişi Allahı bulan olur

10 Hâlıkını isteyen nâ-halef olmuş degül
Halka gönül bağlayan sonra peřiman olur
İy başuñı dir öğüñ Allahı iste bugün
Uslu sözidür yükün bunda ne yalan olur

Her ki bugün Velede oynayuben yüz süre
Yohsul ise bay olur bay ise sultan olur

Eflaki'nin yukarıda söztünü ettiğimiz Farsça iki rubaisi de şunlardır:

عارف جلبی که رست از قید جهات
در ذات نکر کرد برون شد ز صفات
بس یونس روح او مثال ماهی
از گشتی تن جست در ان بحر حیات

عارف جلبی که کفو و همتاش نبود
در کنج جهان جو کنج کنجاش نبود
از کون و مکان بلا مکان نقل کزید
زیرا که درین منزل کن جاش نبود⁴¹

⁴¹ “Ârif Çelebi, yönler, cihetler endişesinden, bağından kurtuldu, Tanrı'nın zâtına baktı, sıfatlardan kurtuldu. Onun Yunus gibi olan ruhu, balık misali, ten gemisinden o hayat suyuna sıçradı.”

“Ârif Çelebi'nin eşidi, beydeşi yoktu, cihan bucağında onu hazine gibi sığırabilecek bir yer yoktu. O, var olan âlemden mekânsız âleme göçmeyi uygun buldu, çünkü ol buyruğu ile kurulan bu menzilde onun yeri yoktu.” (Uzluk, agm, s. 289-290)

ABSTRACT

Menâkıbu'l-Ârifin is the work that brought fame and popularity to Eflaki Dede, one of the most important representatives of 14. century-Tekke's Poetry. Other than this work, there are four Turkish gazels and two Persian rubais rhytm by Eflaki Dede.

A look into the poems by Eflaki obviously reveals his success in conveying the readers in a simple and easy-to- understand language the Mevlevi culture that seems to have been possessed by him.

Eflaki's poems were published by Veled Çelebi, Abdülbaki Gölpinarlı and Feridun Nafiz Uzluk. Our study is intended to provide the researchers a complete list of Eflaki's available poems today, therefore includes the poems published by Uzluk. This study, thus, presents eight poems by Eflaki, the first and the second of which are published for the first time.